
Casele Revoluției de la 1848 din Iași. Hotelul St. Petersburg. Casa Sturdza. Casa Mavrocordat

Sorin Iftimi

Momentele importante ale istoriei naționale se fixează în conștiința publică prin conservarea clădirilor legate de acestea sau înălțarea unor monumente evocatoare. Astfel, casele vechi devin „locuri ale memoriei”, suport pentru ritualurile anuale de rememorare a unor fapte și valori din trecut, considerate a fi încă de actualitate. Dacă vom consulta *Lista monumentelor istorice* legate de anul 1848, vom constata că, în vechea capitală a Moldovei nu se mai păstrează nici una dintre clădirile care au constituit scena revoluției din acel an. Cutremurele, războaiele sau doar proiectele de sistematizare ale orașului au făcut să dispară din peisajul urban ieșean toate cele trei clădiri în care s-au consumat momentele revoluției de la 1848: Hotelul St. Petersburg, Palatul logofătului Costache Ghica și casa postelnicului Alecu Mavrocordat.

O încercare de recuperare a acestor amintiri, cel puțin la nivel documentar, cred că este necesară și binevenită, atât din perspectiva memoriei istorice cât și din aceea a memoriei comunității. A trece de la istoria abstractă la cadrul concret în care s-au desfășurat evenimentele de la 1848 este și o perspectivă muzeografică, obișnuită se sprijine pe vestigii, imagini autentice și planuri de epocă pentru localizarea și evocarea evenimentelor. Acest gen de demers a fost reprezentat o nișă istoriografică, lăsată prea multă vreme pe seama pasionaților de istorie. Este timpul ca istoricii de profesie să se implice în mai mare măsură în asemenea proiecte.

I. Hotel St. Petersburg - Debutul mișcării revoluționare

În capătul bulevardului „Ștefan cel Mare”, în fața Palatului Culturii de astăzi, pe spațiul verde, a fost pusă, la 1968, o inscripție care arăta că „Pe acest loc, unde se afla Hotelul Petersburg, s-a desfășurat în ziua de 17 martie/8 aprilie Adunarea populară a revoluționarilor din Moldova, care a dat semnalul revoluției burghezo-democrate din Țările Române”¹. Ar fi fost de preferat să se păstreze acest ansamblu arhitectonic, iar la aniversarea amintită să se pună o placă de marmură pe peretele clădirii originale, dar aceasta fusese demolată de multă vreme.

Hotelul St. Petersburg, ținut de antreprenorul Konrad Rege-nsburg, a avut, succesiv, mai multe locații, ceea ce a dus la iden-tificări diferite, fără a avea în vedere doar anul 1848. Autori precum N.A. Bogdan (1913), Eugen Păunel (1939)² și V. Panopol³ au localizat acest hotel ca funcționând „în casele Lapedat, pe strada Cuza Vodă, lângă mănăstirea Golia”. Ipoteza a fost reluată de Constantin Ostap, un pasionat al istoriei vechilor clădiri ieșene⁴. Un alt scriitor de istorie ieșeană, Ion Mitican, pleda pentru o altă locație a Hotelului, aflată pe ulița Lozonschi, învecinată cu reședința domnească a lui Mihail Sturdza⁵, ipoteză care nu poate fi împărtășită.

Se știa că proprietarul hotelului St. Petersburg era „unicul care să fi așezat în Iași un hotel destul de suportabil, ceea ce nu existase până

¹ „Flacăra Iașului”, 6 aprilie 1868.

² N.A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie ilustrată*, ed. II, Iași, 1913; Eugen Păunel, *Otelul St. Petersburg din Iași*, în revista „Din trecutul nostru”, VII, 1939, nr. 5-7, p. 38-39.

³ V. Panopol, *Pe ulițele Iașului*, București, Ed. Alfa, 2000, p. 59.

⁴ C. Ostap, I. Mitican, *Iașii între legendă și adevăr...*, vol. I, Iași, Ed. Tehnopress, 2000, p. 52. Studiul lui C.G. Bedreag, intitulat *Quelques aspects de „Junimea” de Jassy, 1863-1872, 1885* (Cernăuți, 1937) este publicat și o hartă a orașului (*Plan soumaire de Jassy entre 1863-1885, du temps de „Junimea”*, în care sunt localizate clădirile în care au locuit personalitățile legate de activitatea faimoasei societăți literare.

⁵ Ion Mitican, *Ulița Mare din demult uitate vremuri*, ediția a II-a, Editura Tehopress, Iași, p. 13-23.

atunci”⁶. Conrad Regensburg, un personaj foarte pitoresc al epocii. El se născuse la Bamberg, în 1779; a fost înrolat într-o unitate de bavarezi în timpul campaniei lui Napoleon în Rusia (1812); întors în localitatea natală, după încheierea păcii își încearcă iarăși norocul în Rusia. Neavând parte de succes, s-a retras la Iași, pe la 1824, unde și-a început afacerile hoteliere, care i-au adus o oarecare înflorire. Încă de pe la 1840 fusese remarcată pasiunea proprietarului și a oaspeților săi pentru discuțiile politice, temele favorite ale conversațiilor din salonul hotelului. Aici era locul preferat de diplomați și personalitățile politice, care dezbăteau în salon chestiuni de politică internă și externă⁷. Avem, astfel, o bună explicație pentru faptul că „banchetele” care au marcat începutul revoluției de la 1848 în Moldova au avut loc în elegantul salonul al Hotelului „St. Petersburg” și nu în altă parte.

S-a stabilit că în primăvara anului 1848, firma „St. Petersburg” se instalase în casele bancherului Michael Daniel din apropierea Palatului Administrativ⁸. În manifestul *Moldova către fiii săi* de la 1848 se arăta în mod clar că adunările revoluționarilor se țineau „la tractirul de Petersburg, peste drum de cazărmi, de tunuri și de oastea lui” (Mihail Sturdza)⁹. Cazarma Miliției Pământene, forța care va reprima mișcarea revoluționarilor, se afla în clădirile din incinta Palatului Ocârmuirii (de pe locul Palatului Culturii de astăzi).

⁶ Eugen I. Păunel, *Trecerea prin Moldova și Bucovina a diplomatului prusian C.O.L. von Arnim, acum o sută de ani*, în „Codrul Cosminului”, an. X, 1936-1939, Cernăuți, 1940, p. 391-412.

⁷ Gh. Sibechi, „Otelul” Sant Petersburg din Iași, în „Cercetări istorice”, s.n., Iași, XI, 1980, p. 399.

⁸ Gh. Ungureanu, *Acum 120 de ani la Otelul „Petersburg” din Iași*, în „Magazin istoric”, an. II, nr. 4 (53), aprilie 1968, p. 53-55; Aurel Leon, *Martie 1848. Iașii în revoluție*, în „Cronica”, 23 martie 1968; Constantin Botez, Adrian Pricop, *Tradiții ale ospitalității românești. Prin hanurile Iașilor*, Editura Sport-Turism, București, 1989, p. 34-36.

⁹ Arhivele Naționale Iași, *Foi volante*, nr. 61; *Satire și pamflete din preajma lui 1848*, culegere de studii cu studiu introductiv de Gh. I. Georgescu-Buzău, Editura pentru Literatură și Artă, 1950, p. 111 (publicat după ms. 786 de la Biblioteca Academiei Române, f. 167-170).

S-a păstrat contractul de închiriere a caselor Daniil către Conrad Reizenberg¹⁰. Acest act este datat la 21 aprilie 1848, adică la trei săptămâni după desfășurarea adunării revoluționare, fapt care nu a primit o explicație satisfăcătoare. Potrivit acestui document Conrad Reizenberg ia cu chirie, pentru trei ani, casele bancherul Strul Haim Daniil „cele mari, rândul de sus, de la Ulița mare, cu ograda lor, precum și o kuhne (bucătărie) cu două odăi alături, jumătate de grajd și jumătate de șură (depozit pentru fân și lemne), toată pivnița cea mare ce este lângă poartă”. Pentru această închiriere avea să plătească 1000 de galbeni blanchi în trei ani (300 în primul an și câte 350 în anii următori)¹¹. Hotelul avea și două deschideri în peretele dinspre Hanul Turcesc (al Mănăstirii „Trei Ierarhi”); chiriașul se obliga să le închidă cu grijă obloanele metalice ale acestora, „la întâmplare de foc”, pentru a se evita dezastrul din timpul „marelui pojar” de la 1827¹²). „În ogradă mă voi sili a pune prund și ceva piatră pisată, spre împușinarea glodăriei”¹³.

Costache Sion, arăta, într-o însemnare, că boierii revoluționari „s-au adunat mai întâi la *Otelul Peterburschi*, ce era în casăle răposatului vornic Grigore Ghica, unde m-am dus și eu de am privit mișăleasca adunare a noblețai”¹⁴. Într-adevăr, casa din Ulița Mare, de pe locul aflat astăzi în fața Palatului Culturii, fuseseră construite de Grigore Ghica. La 1847, fiul acestuia, vornicul Vasile Ghica, le-a vândut bancherului Strul Heim Daniel, care le-a închiriat, din anul următor, Hotelului Petersburg¹⁵. Un document, din 2 septembrie

¹⁰ *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, nr. 214, p. 207-208.

¹¹ *Ibidem*, nr. 214, p. 207-208. (Arhivele Naționale Iași, Tr. 1760, op. I/2009, dos. 257, f. 5). „Galbenii blanchi” erau moneda de aur olandeză, care dădea cursul de referință în Europa acelei epoci.

¹² *Ibidem*, nr. 214, p. 208.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Vezi textul la Gh. Ungureanu, *Familia Sion. Studiu și documente*, Iași, 1936, p. 52.

¹⁵ Gh. Sibechi, *op. cit.*, p. 401. Grigore Ghica, cel care a construit aceste case, este diferit de Grigore Ghica vodă, fiul logofătului Alecu Ghica. Domnul

1849, confirmă faptul că bancherul Daniel a cumpărat casa din Ulița Mare de la boierul Vasilică Ghica¹⁶.

Bancherul Michel Daniel (1777-1847). În domnia lui Mihail Sturdza, printre mulțimea zarafilor, se disting doar doi bancheri veritabili: evreul Michel Daniel și grecul Spiru Pavli. Michel Daniel era supus austriac și venise în Moldova din Galiția, pe la 1805. Catagrafia din 1824 oferă chiar un „portret” fizic al acestuia: era un bărbat de statură înaltă, cu ochi negri și barbă roșcată, fiind adeptul portului local, iudeo-moldovenesc¹⁷. Se știe că Michel Daniel a fost unul dintre bancherii care l-a „sponsorizat” pe Mihail Sturdza, al 1834, pentru dobândirea tronului Moldovei¹⁸. În anul următor, acesta a reușit să obțină anularea unei anaforale privitoare la izgonirea din țară a evreilor veniți ilegal din Galiția, în schimbul stingerii creanțelor respective¹⁹. Michel Daniel a încetat din viață în luna noiembrie 1847²⁰. Imobilul Ghika în care a funcționat Hotelul St. Petersburg nu a fost cumpărat de Michel Daniel, așa cum se crede îndeobște, ci de către fiul său.

Israil Chaim Daniel (1812-1902). Fiul lui Michel Daniel era de o vârstă cu bonjuriștii de la 1848. El beneficiase de o educație aleasă, vorbind limbile franceză și germană. A fost asociat de tatăl său la conducerea afacerilor familiei încă din 1840²¹. În luna mai 1849, când Mihail Sturdza a părăsit tronul Moldovei retrăgându-se în Occident,

amintit, deși cu o descendență numeroasă, nu a avut nici un fiu cu numele de Vasile.

¹⁶ *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, nr. 439, p. 406-407.

¹⁷ Stela Mărieș, *Importanța catagrafiei din anii 1824-1825 pentru problema sudiților evrei din Molova*, în SAHIR, I, București, 1996, p. 69, 112.

¹⁸ Dumitru Vitcu, *Un alogen boierit: bancherul moldovean Israil Chaim Daniel*, în vol. *Modernizare și construcție națională în România, Rolul factorului alogen (1832-1918)*, coord. Dumitru Vitcu, Dumitru Ivănescu, Cătălin Turliuc, Editura Junimea, Iași, 2002, p. 135.

¹⁹ Constantin Bobulescu, *Fostul palat domnesc din Iași al lui Mihail Sturdza*, Iași, 1931, p.12 și urm.

²⁰ Mihail Gr. Romașcanu, *Zărăfia Michel Daniel*, București, 1933.

²¹ Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 137.

a încredințat administrarea vastelor sale domenii lui Israil Chaim Daniel, care a continuat să se ocupe de această afacere până în 1884²². Șansele de a găsi un portret al acestuia sunt probabil nule, din moment ce se spune că acesta nu s-a fotografiat niciodată și nu a permis să fie pictat²³. Ca și tatăl său, era un conservator, neagreând hainele „nemțești”. Israil Chaim Daniela dezvoltat afacerile familiei, extinzându-le și în Occident, cu un bun renume. Casa Daniel din Iași beneficia de garanția vestitei Bănci Rothschild din Frankfurt. În 1858, caimacamul N. Vogoride i-a acordat lui Israil Chaim Daniel rangul boieresc de „spătar”²⁴. În 1879 acesta a fost printre notabilii evrei care au primit cetățenie română.

Noul proprietar era conștient de valoarea imobilului (peste 1.000.000 lei), și s-a îndurat să îl dea în chirie Regensburg „pentru a sluji ce cel întâi hotel al capitalei, pentru comoditatea celor mai însemnate persoane din pământeni și străini”. Hotelierul împodobise încăperile cu mobilele proprii. Prin acest act bancherul protesta împotriva intenției autorităților locale de a face din această clădire „cazarmă pentru oastea soldățească”: „Această prefacere a unuia dintre cele mai însemnate acareturi ale capitalei într-o cazarmă, nu numai că va expune acest acaret unei de istov dezolații; dar apoi și toți chirigii (chiriașii, n. ns.) ce au a lor magazale acolo au declarat că o casă prefăcută în cazarmie nu le dă nici o siguranță și de aceea ei, de la Sf. Dimitrie sunt gata de a lepăda toate dughenele”²⁵.

În ciuda protestului proprietarului, la 4 septembrie 1849 Ministerul de interne înainta către Vistierie o adresă prin care urma să se pună în practică acordul încheiat cu Regensburg, pentru „cvartiruirea oștilor împărătești otomanești”²⁶. La 6 septembrie s-a încheiat contractul solicitat, între Vistierie și Regensburg. Se arăta că Ocârmuirea locală „are nevoie de otelul dumisale, pentru așezarea

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 145.

²⁴ *Ibidem*, p. 141.

²⁵ *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, nr. 439, p. 406-407.

²⁶ *Ibidem*, nr.440, p. 407.

oștilor otomanicești”. Vistieria închiria imobilul de la 26 octombrie 1849 (Sf. Dumitru), dar hotelierul se obligă să evacueze acest apartament încă de pe data de 10 septembrie.

*

Asupra alegerii Hotelului St. Petersburg ca loc de începere a mișcării revoluționare se pot emite mai multe considerații. Salonul hotelului oferea cel mai bun climat pentru discuții politice, fapt remarcat încă de la 1840. Acesta era frecventat, în mod obișnuit, și de consulii străini aflați în capitala Moldovei. O adunare în acest loc era și un protest în fața Palatului Ocârmuirii, unde își ținea lucrările, în mod obișnuit, Adunarea Obștească. Lucrările Adunării se desfășurau mai ales în lunile de iarnă, iar în martie tocmai își încheiase sesiunea, ca de obicei, pentru ca deputații să se poată întoarce la moșiile lor, în vederea începerii anului agricol. Este un paradox faptul că revoluția a început în localul care se afla în proprietatea bancherului personal al lui Mihail Sturdza (chiar dacă imobilul era închiriat). În plus, putem constata că radicalul Vasilică Ghica – cel care s-a urcat pe o masă pentru a-și ține discursul incendiar – a făcut revoluție, practic, în salonul casei părintești, care îi aparținuse până în anul 1847.

Clădirea Hotelului St. Petersburg fusese stăpânită de părinții lui Vasilică Ghica: marele logofăt Grigore Ghica (de la Herța), întemeietorul ramurii Ghica-Budești, și de soția acestuia Caterina Cantacuzino-Pășcanu. Pictorul Josef August Schoefft a realizat portretul marelui boier, cu giubea roșie și gugiuman din blană de samur (1836), precum și cel al soției, cu vestimentație occidentală (1835)²⁷.

Amplasarea vechii case boierești urma alte reguli decât cele ale urbanisticii moderne: deși se afla pe Ulița Mare, în fața Palatului Domnesc, aceasta nu era orientată cu fața spre stradă și nu participa la înfrumusețarea peisajului urban al arterei principale, la crearea unei piețe civice în fața Palatului Ocârmuirii; dimpotrivă, casa era întoarsă către propria-i curte interioară, în care se aflau toate acaturile necesare unei gospodării boierești (bucătăria, grajdurile, șura ș.a.). Este un model de locuire specific orașului din secolele XVII-

²⁷ Cele două portrete se păstrează în colecția Muzeului de Artă din Iași.

XVIII, care vorbește despre vechimea ansamblului arhitectonic de aici, în ciuda elementelor neoclasiche ale fațadelor.

Aspectul exterior al clădirii, așa cum s-a conservat acesta în fotografiile de la începutul secolului XX, este cel al unei clădiri neoclasiche, cu boltă de trăsuri, scară interioară și salon central, situat la etaj (model pătruns la Iași după 1775, sau mai curând la începutul secolului al XIX-lea). Este greu de spus astăzi dacă această structură modernă a rezultat din adaptarea unei clădiri mai vechi, sau a fost reconstruită din temelii.

Casa Ghica, era o clădire cu etaj, de plan dreptunghiular, de aproximativ 45 m lungime și 20 m lățime. Aceasta avea intrarea principală prin curtea interioară, pe sub bolta de trăsuri sprijinită pe trei arce de zidărie. Deasupra acestei bolți, la etaj, se afla salonul principal al casei, orientat spre vest. Cele trei ferestre ofereau o priveliște spre peisajul natural din afara orașului (mănăstirile Cetățuia și Galata de pe colinele învecinate) și nu spre ceea ce se petrecea în intersecția Ulițe Mari sau la Curtea Domnească. Doar o fereastră laterală a rezalitului central dădea spre Cazărmile Miliției, pentru eventuala supraveghere a mișcărilor armatei. Aceasta a fost sala în care s-au adunat revoluționarii de la 27 martie 1848.

Nu s-au păstrat imagini policrome din epocă pentru a avea o imagine mai nuanțată asupra aspectului exterior al Hotelului St. Petersburg. D.C. Moruzi consemna însă că hotelul era o clădire „de colorare *verzuie închis*, așezată pe trei trepte, ca un tron împărătesc”²⁸. Amintirile lui Moruzi privitoare la culoarea clădirii datau de pe la 1860; de-a lungul anilor, fațadele clădirilor își mai schimbă cromatica, dar nu și în acest caz. Clădirea principală a Hotelului St. Petersburg trebuie să fi avut această culoare și la 1848, ba chiar și în perioada anterioară. Fațada de culoare verde-închis era neobișnuită și nu credem că a fost aleasă întâmplător; era *culoarea heraldică a familiei Ghica*, vechii proprietari ai imobilului. Nu știm dacă pe frontispiciul clădirii a existat vreo stemă Ghika, având în scut verde cele șase

²⁸ Dumitru Moruzi, *Curtea Domnească din Iași, Ulița Mare și Podul Verde*, în „Drum drept”, an I, nr. 4, 1913, p. 234.

monede de aur însoțite de 12 lacrimi de argint, dar cromatică adoptată sublinia din plin această apartenență.

*

Dosarul de imobil de la Arhivele Iași nu conține relevee sau planuri de epocă ale acestei clădiri istorice²⁹. Singurul relevu al casei ilustrează modificările fațadei secundare a clădirii, reamenajată după 1899, în urma unui incendiu. Capătul de nord al clădirii, fiind obturat în epocă de Hanul Turcesc (proprietatea Mănăstirii Trei Ierarhi), fusese lipsit de ferestre înainte de anul 1900. Abia cu prilejul acestor lucrări s-au deschis cele șapte ferestre la etaj și patru la parter (și altele, pe aceeași latură). Tot atunci a fost amenajat și balconul de 4 m, cu care ieșea în afară pe lățimea de 1 m. Și acoperișul în două ape aparține anilor 1900. După dimensiunile consemnate pe acest plan putem constata un parter situate pe un soclu de 70 cm. Încăperile parterului, probabil boltite, aveau 3,80 m înălțime, în timp ce camerele de la etaj erau mai înalte (până la 4,70 m). Suprafața curții interioare poate fi aproximată la peste 2000 m², în care puteau să încapă cei aproximativ 1000 de oameni care se spune că au participat la adunarea din 27 martie.

În anii 1896-1897 au fost întocmit un plan urbanistic ale orașului Iași, care prevedea lărgirea și îndreptarea vechilor străzi. Aceste noi limite de aliniere sunt trasate cu roșu în extrasele de plan din dosarele de imobil. Clădirea „a trecut” de pe strada Ștefan cel Mare nr. 68/72, pe strada Palat nr. 2, prin reorganizare urbanistică.

Dosarul Casei „Daniel” din arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice (București) oferă câteva detalii privitoare la modul în care a dispărut fostul Hotel St. Petersburg de pe harta orașului Iași³⁰. Într-un articol din ziarul „Opinia”, anexat la dosar, se arăta că N. Iorga, președintele Comisiunii Monumentelor, și-ar fi manifestat intenția de a achiziționa acest imobil pe seama statului, pentru însemnătatea sa

²⁹ Arhivele Naționale Iași, Primăria Municipiului Iași, Dosare Imobile, 233/2.

³⁰ Institutul Național al Monumentelor Istorice, Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice, dosar Casa Daniel, Iași, str. Ștefan cel Mare nr. 68-72.

istorică, dar tratativele au fost suspendate, din lipsa banilor³¹. Până la 22 iulie 1941, în clădire a funcționat Judecătoria II Mixtă Iași. Se mai arăta că salonul mare al casei Daniel era folosit, în 1945, ca Sală de rugăciune al Comunității Baptiste din Iași.

Casa Daniel, imobilul principal al fostului Hotel St. Petersburg, din str. Ștefan cel Mare nr. 68/72 a fost demolat în anii 1941-1942, prin stăruințele inspectorului general administrativ C.N. Ifrim (viitorul primar). Aceasta în pofida faptului că, după marele cutremur din noiembrie 1940, *Comisia de Soliditate a Clădirilor* a constatat că imobilul era solid și nu suferise nici un fel de deteriorări. Decizia oficială era să fie demolată doar o parte din clădire, colțul care depășea noul aliniament stradal impus de edili. Cu toate acestea, casa a fost demolată în întregime. Scopul acestei acțiuni a fost acela de a lărgi Strada Ștefan cel Mare și a deschide perspectiva asupra noului Palat de Justiție, noua podoabă a orașului.

Din partea Comisiei Monumentelor Istorice, arhitectul Horia Theodoru solicita Primăriei Iași, în 1945, mai multe documente privitoare la casa Daniel: planul de situație al clădirii, cu împrejurimile; planul casei la ambele etaje, reconstituite după urmele casei dărâmate; un plan-secțiune sau mai multe în care să se arate încăperile boltite și felul bolților; fotografiile reprezentând monumental înainte și după dărâmare, din mai multe unghiuri. Nimic din toate acestea nu se găsește în dosarul monumentului.

³¹ Se pretindea, fără argumente valabile, că această clădire fusese palatul domnesc locuit de Petru Șchiopu, în secolul XVI.

Fig. 1. Casa Ghika-Daniel c. 1940, vedere dinspre nord

Fig. 2. Ansamblul fostului Hotel St. Petersburg (Casele Ghika-Daniel), c. 1935

Fig. 3. Zona hotelului St. Petersburg în Planul oraşului Iaşi din 1857 (Fr. Peytavin)

Fig. 4. Ansamblul fostului Hotel St. Petersburg, vedere aeriană (c. 1935)

Fig. 5. Fostul Hotel St. Petersburg, vedere dinspre sud (1933)

Fig. 6. Fostul Hotel St. Petersburg, vedere dinspre strada Palat (1914)

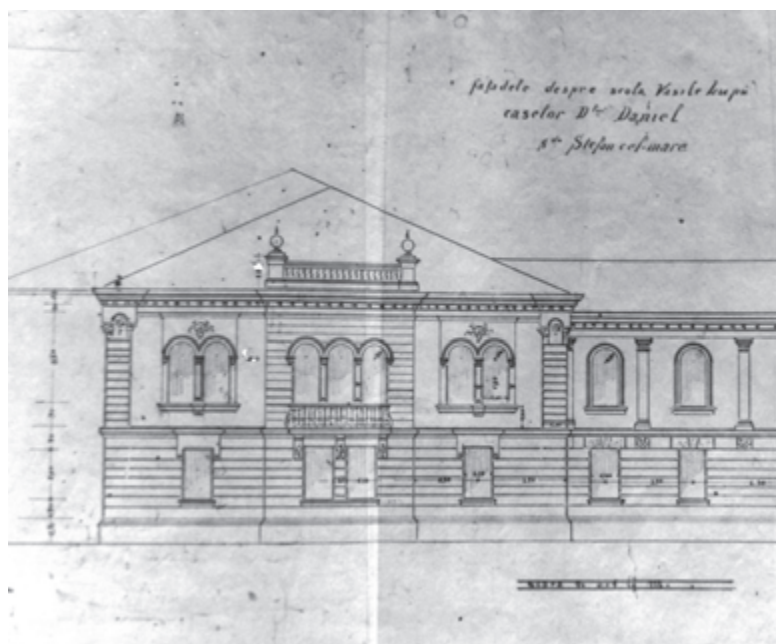

Fig. 7.

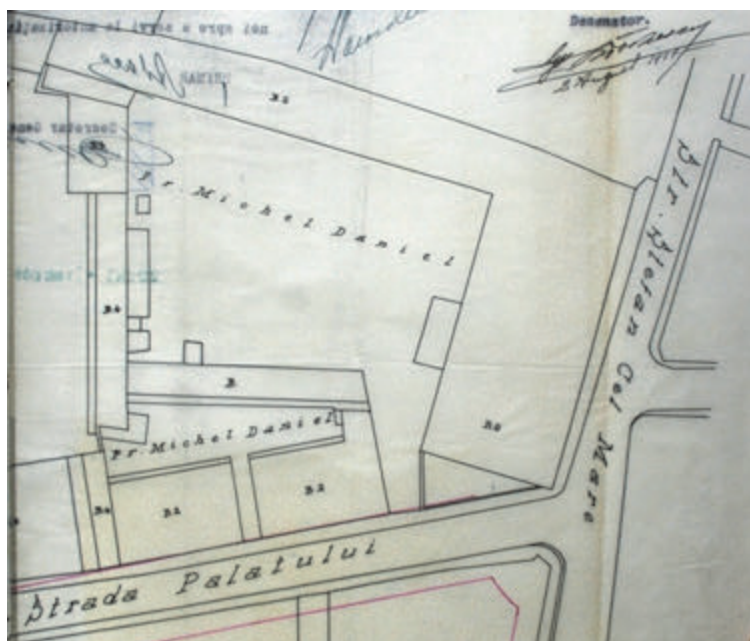

Fig. 8. Planul imobilelor Daniel, str. Ștefan cel Mare nr. 68/72 (1929)

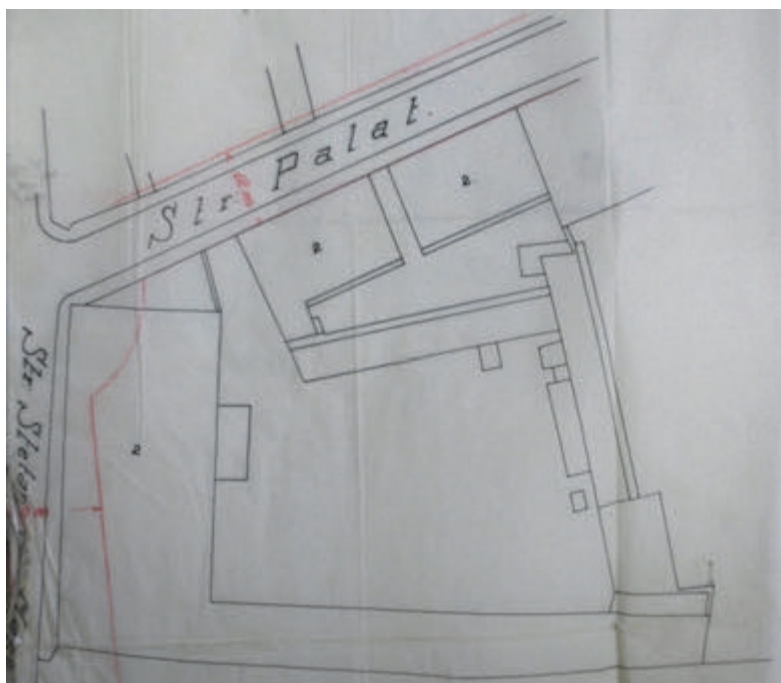

Fig. 9. Plan de aliniere a imobilului din str. Palat nr. 2 (linia roșie)

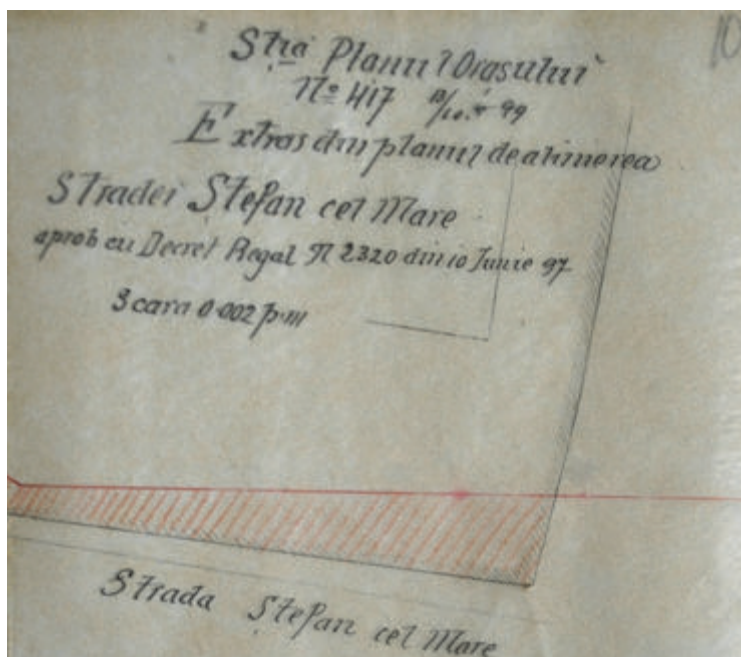

Fig. 10. Plan de aliniere a imobilului din str. Palat nr. 2 (zona roșie)

II. Palatul C. Sturdza de la Copou – Întocmirea „Petițiunii Proclamație”

Clădirea veche, retrasă mult de la stradă, era situată în mijlocul unei spațioase grădini, ce ocupa aproape un întreg cvartal. Casa a fost construită înainte de anul 1811, de hatmanul Săndulache Sturdza, care se situa între primii trei cei mai bogați boieri din Moldova. Acesta avea înrudiri domnești, fiind căsătorit cu domnița Ecaterina Moruzi. Vistiernicul Săndulache și-a stabilit aici reședința ieșeană înainte de marele incendiu din 1827, care a alungat casele boierești din Ulița Mare³². Palatul Sturdza de la Copou era o clădire occidentală, cu fațade neoclasiche, împodobită cu boltă de trăsuri. La etaj avea un salon deosebit de spațios „care ținea o treime din

³² Ion Mitican, *Urcând dealul Copoului cu gândul la Podul Verde*, Editura Tehnopress, Iași, (2006), p. 178-182 (cu foto aeriană a vechii clădiri, la p. 181).

întregul palat, primind lumina din ambele capete". Fiind printre cele mai spațioase din capitală, salonul casei găzduia adesea concertele artiștilor străini sosiți la Iași, în turneele lor spre Kiev și St. Petersburg. Un mare balcon, amplasat pe fațada principală a clădirii, orientată spre sud, oferea o frumoasă panoramă a orașului, având, în depărtări, dealurile Galata și Repedea³³. În zilele de joi și duminică parcul era deschis vizitatorilor, ca o grădină publică.

În vremea când Costache Sturdza era la ministru de interne, instituția funcționa la el acasă (și cu atât mai mult la 1842, când conducea întreg guvernul, în lipsa domnitorului Mihail Sturdza) „Casa marelui logofăt era frecventată așa de mult, încât avea mai mult aerul uni hotel de primă linie. Se vedea mișcare de trăsură și un du-te-vino neîntrerupt. Până la amiază-zi veneau oamenii care aveau trebuință la primul-ministru al țării. După amiază începeau vizitele de amici ale tuturor celor din casă”³⁴. Clădirea dobândise un statut de clădire publică, nu de simplă reședință privată.

Palatul a fost moștenit de logofătul Costache Sturdza, împreună cu reședința rurală de la Ruginoasa și întreaga avere părintească. „Ce fericite era bătrânul logofăt! Ce casă mare, bogată și îmbelșugată! Ce strălucite mobile și trăsură! Ce splendoare și ce lux la el!”. Dar cea mai de preț podoabă fusese cucoana Marghiolița Ghika-Comănești, cea mai frumoasă femeie din Moldova, pe care cuconul Costache a reușit să o ia de soție, spre invidia tuturor. „O slugărime incalculabilă: lachei, feciori, rânđași, vizitii, bucătari, camerști, cameriste, români, nemți, țigani, țigance, pentru toate serviciile, mișunau pe sus, pe jos, prin curte, în grădină, în toate părțile. Într-adevăr, nici casa domnească (a lui Mihail Sturdza, n.ns.) nu dezvolta luxul, larghețea și magnificența ce se vedea în casa logofătului Costache Sturza. Singură casa lui Roznovanu putea rivaliza cu aceasta!”³⁵. Livrelele slujitorilor erau roșii, brodat cu fire de argint; vizitii purtau bicornuri

³³ D.C. Moruzi, *Curtea Domnească, Ulița Mare și Podul Verde*, în revista „Ramuri, Craiova, 1913, nr. 11.

³⁴ G. Sion, *Din tinerețe*, în vol. *Suvenire contimpurane*, Editura Nemira, București, 2000, p. 335.

³⁵ *Ibidem*, p. 331.

cu bande late de argint, așa cum se obișnuia la reședințele nobiliare occidentale³⁶.

Aceasta este clădirea în care a fost redactat și semnat principalul document al revoluției de la 1848: *Petițiunea-proclamație a boierilor și notabililor din Moldova*. De fapt, aici s-a realizat concilierea între tinerii radicali și boierimea conservatoare; cu forțe reunite, aceștia puteau clătina serios tronul lui Mihail Sturdza. Boierii din guvern și-au prezentat demisiile în majoritatea lor iar situația ajunsese pe muchie de cuțit. Totuși, părea neverosimil ca „revoluția” să se petreacă în casa acestui mare boier, „văr” al lui Mihail Sturdza și locțiitor de domn la 1842, chiar dacă acesta mai făcuse și frondă, în diverse împrejurări. În epocă, Gheorghe Sion își exprima nedumerirea: cum se face că această adunare se făcea în casa unde fusese găzduit Duhamel, comisarul imperial rus – trimis tocmai pentru a împiedica astfel de tulburări – și în casa unui boier al cărui fiu este ministru de externe în guvernul lui Mihail Sturdza?³⁷. Aceasta fără a mai aminti că logofătul Costache Sturdza era cel care scosese poreclele de „bonjuriști” și „pantalonari” pentru tinerii revoluționari. Tot el a pus să i se taie pletele și să i se radă barba tânărului George Sion, angajat ca secretar la Minister, știind că această modă identifica tocmai pe tinerii cu idei de schimbare a societății tradiționale.

Având în vedere toate acestea, se poate înțelege mai bine de ce, în după-amiaza zilei de 28 martie 1848, logofătul Costache Sturdza „ruga pe mulțime cu lacrimi ca să-i deșerte casa, zicând că poate vodă să trimită oștire să o risipească și nu voiește să ajungă casa sa teatrul vreunei dragonade”³⁸.

*

Palatul Sturdza de la Copou a trecut cu bine de evenimentele de la 1848, fără a fi spulberat de răzbunarea Domnitorului. Această clădire avea să dispară din peisajul Iașilor abia peste un secol (1950).

³⁶ Ion Mitican, *op. cit.*, p. 178.

³⁷ G. Sion, *Din anul 1848*, p. 163.

³⁸ G. Sion, *Din anul 1848*, p. 164.

Nu s-a păstrat un dosar prea consistent care să constate aceasta. În arhiva monumentelor istorice există doar câteva pagini scrise și mai multe schițe din a căror interpretare se pot desprinde câteva informații³⁹.

La 23 martie 1950, Ministerul Apărării Naționale, Direcția Superioară Politică a Armatei, Direcția Propagandă și Agitație, după titulatura epocii, se adresa Ministerului Artelor cu în următoarea chestiune: „în cazarma ocupată de Spitalul Militar din Iași, Calea 23 August, este un pavilion cu o vechime foarte mare, considerat monument istoric. Acest pavilion a fost distrus în mare parte de bombardamentele din trecutul război, iar în anul 1945, pe când funcționa ca lagăr de prizonieri, a ars complet. Propunem a trimite un delegat care să constate starea acestei clădiri precum și importanța ei ca monument istoric. Întrucât în situația actuală zidurile rămase amenință cu prăbușirea, noi intenționăm să o dărâmăm. Delegatul dumneavoastră urmează să fie însoțit de un ofițer din Direcția Superioară Politică a Armatei”⁴⁰. La 8 aprilie 1950, Ministerul comunică faptul că Ștefan Balș a fost delegat pentru această deplasare⁴¹. Acesta avea să ia legătura, la Iași, cu maiorul Ciornei, de la Comandamentul Regiunii I Militară, delegat din partea Armatei⁴².

Palatul Sturdza a fost afectat, în parte, de război și de cutremurul din 1940, dar a mai rămas încă un deceniu în picioare. Acesta se afla în curtea Spitalului Militar, în spatele clădirii ridicate la 1880 pentru a servi ca sediu Școlii Militare. Există o monografie a Spitalului Militar, publicată recent, dar care nu oferă prea multe informații privitoare la vechea casă Sturdza din incintă⁴³.

³⁹ Institutul Național al Patrimoniului, *Dosar Casa Sturdza* (1950), Iași, Calea 23 August.

⁴⁰ INP, *Dosarul Casei Sturdza*, f. 4.

⁴¹ INP, *Dosarul Casei Sturdza*, f. 5.

⁴² INP, *Dosarul Casei Sturdza*, f. 3.

⁴³ Constantin Thiron, *Istoricul Spitalului Militar din Iași al Corpului 4 Armată, de la 1832 la 1906*, ediție îngrijită de prof. Gh. Baciuc, Iași, 2012 (redactată în 1906). Un alt manuscris al aceleiași monografii se află în colecția Bibliotecii

La 23 martie 1950, Ministerul Apărării Naționale, Direcția Superioară Politică a Armatei, Direcția Propagandă și Agitație, după titulatura epocii, se adresa Ministerului Artelor cu în următoarea chestiune: „în cazarma ocupată de Spitalul Militar din Iași, Calea 23 August, este un pavilion cu o vechime foarte mare, considerat monument istoric. Acest pavilion a fost distrus în mare parte de bombardamentele din trecutul război, iar în anul 1945, pe când funcționa ca lagăr de prizonieri, a ars complet. Propunem a trimite un delegat care să constate starea acestei clădiri precum și importanța ei ca monument istoric. Întrucât în situația actuală zidurile rămase amenință cu prăbușirea, noi intenționăm să o dăruim. Delegatul dumneavoastră urmează să fie însoțit de un ofițer din Direcția Superioară Politică a Armatei”⁴⁴. La 8 aprilie 1950, Ministerul comunică faptul că Ștefan Balș a fost delegat pentru această deplasare⁴⁵. Acesta avea să ia legătura, la Iași, cu maiorul Ciornei, reprezentantul Direcției Superioare Politice a Armatei.

În luna mai 1950, inspectorul Ștefan Balș făcea o deplasare la Iași, ca delegat din partea Ministerului Artelor, Direcția Artelor Plastice, pentru a constata starea monumentului și de a face câteva relevee. Acesta consemna, în raportul său că, în urma cercetării făcute la fața locului, a putut constata că edificiul are caracteristicile unei clădiri de la începutul secolului XIX. „Nicidecum nu poate fi vorba despre o casă domnească din timpul lui Lăpușneanu” așa cum se spunea. Semnificativ este faptul că nicăieri, în acest sumar dosar, nu este amintită semnificația acestei clădiri în contextul Revoluției de la 1848, fapt ce ar fi putut-o salva de la demolare.

„Încastrată în perete se găsește, în una din încăperile boltite de la parter, o piatră sculptată cu figură de leu și o inscripție ce nu a putut fi încă descifrată de specialiști din cauza proastei stări în care se află. Acest element este, desigur mai vechi, și merită a fi conservat”⁴⁶. De

Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași. Arhiva Spitalului, pe baza căreia a fost redactată monografia, nu mai există astăzi.

⁴⁴ INP, Dosarul Casei Sturdza, f. 4.

⁴⁵ INP, Dosarul Casei Sturdza, f. 5.

⁴⁶ INP, Dosarul Casei Sturdza, f. 2.

asemenea, se arăta că: „Având în vedere starea de ruină în care se află azi clădirea de pe urma războiului trecut, precum și epoca relative nouă în care a fost ridicată, suntem de părere că poate fi dărâmată. Totuși, în cazul în care se intenționează ridicarea unei clădiri noi pe acest loc, propunem, din motive de economie, folosirea parterului existent, foarte solid construit și cu frumoase bolți de zid, peste care s-ar putea înălța noua construcție”⁴⁷. În cazul în care aveau să înceapă lucrările de demolare, Ștefan Balș insista să fie anunțat Muzeul de Antichități⁴⁸ pentru a fi salvată amintita inscripție veche și frumosul vas de piatră ce se afla în exterior, în fața clădirii.

La dosar sunt mai multe schițe realizate de mână (planuri și secțiuni), cu diverse măsurători, care pot oferi informații de detaliu pentru cei interesați, elemente care nu pot fi regăsite în raportul scris. Pe una din aceste schițe este notat numele arhit. Dan Bădărău⁴⁹, care a dat probabil o mână de ajutor la întocmirea acestei documentații.

„Palatul” avea, în mare, dimensiunile de 34x30m, citite pe un plan existent în arhiva Spitalului Militar. Imobilul avea un contur destul de neregulat, care indica modificări și adaosuri ulterioare. Putem constata că salonul mare, de la etaj, care apărea contemporanilor ca o încăpere imensă, avea dimensiunile de 16x10 m; tavanul boltit se sprijinea pe trei pilaștri centrali, dispuși pe axul longitudinal al sălii. În forma păstrată până la 1950, nu vedem cum salonul putea să primească lumină naturală din ambele capete... Holul central, care putea fi adăugat salonului, ca spațiu de dans, era de aproximativ 10x10 m. Încăperea de la parter, de sub salonul mare era un spațiu boltit, pe șase pilaștri (arce „surbaissés”). Sunt însemnate bolțile vechi „cu cărămidă subțire”, precum și cele mai târzii, cu cărămidă groasă. Într-o încăpere cu tavan de scânduri, arhitectul a identificat chiar urmele unei vechi scări, desființate. Sunt semnalate și bolțile prăbușite, în urma ultimului război, precum și un beci de dimensiuni reduse, aflat sub clădire. Este o

⁴⁷ INP, Dosarul Casei Sturdza, f. 2.

⁴⁸ Muzeul Universității Alexandru Ioan Cuza, întemeiat de Orest Tafrali, în 1916.

⁴⁹ Coautor, alături de Ioan Caproșu, al cărții *Iașii vechilor zidiri*, Iași, Editura Junimea, 1974.

surpriză diferența mare de configurație între încăperile de la parter și cele de la etaj. Aceasta ar putea fi explicată prin refacerea etajului casei, fie și parțial, într-o altă etapă.

În raportul arhitectului Ștefan Balș sunt menționate câteva elemente decorative mai vechi, pe care le regăsim schițate în planșe, cu detalii: placă de piatră (63x26 cm) cu imaginea unui leu heraldic, ce poate fi pus în legătură cu stema familiei Sturdza; o piatră cu inscripție slavonă, uzată (nedescifrată), încastrată în peretele de la parter al casei scării ; o inscripție în limba franceză, dificil de transcris („IN...../COMMISA.../POUR LE HONNEUR/DE LA MOLDAVIE”). La acestea se adăuga un vas ornamental din piatră, cu diametrul interior de 33 cm (exteriorul, octogonal, de 43 cm).

Anterior, atenția istoricilor fusese atrasă de o clădire mai mică, un pavilion din incintă, construit probabil de Alexandru, fiul lui Costache Sturdza, în manieră clasicistă, anexă ce ocupa o poziție mai retrasă în cadrul livezii⁵⁰. Era un pavilion de 13,5 x 5, 47 m cu două abside laterale (raza 3, 25 m) luminate de către trei ferestre mari. Fațada era decorată cu un portic format din patru coloane ionice (din lemn). Interiorul mai păstra urme de pictură murală. S-a emis ipoteza că această construcție ar fi folosit drept baie, pavilion de recepție sau sufragerie (pentru servitul mesei). Clădirea fusese renovată prin grija col. Stănescu, comandantul Școlii Militare, cu bun gust și „în respectul trecutului”. În anii 1935 acest pavilion servea drept capelă militară. Probabil că la 1848, această clădire încă nu exista.

*

⁵⁰ Orest Tafrali, *Un pavilion domnesc în curtea Liceului Militar din Iași*, în „Arta și Arheologia”, nr. 11-12, 1935-1936, p. 67-68 (cu două fotografii).

Fig. 11. Palatul Sturza (c. 1811), în fața căruia s-a construit Școala Militară (1880)

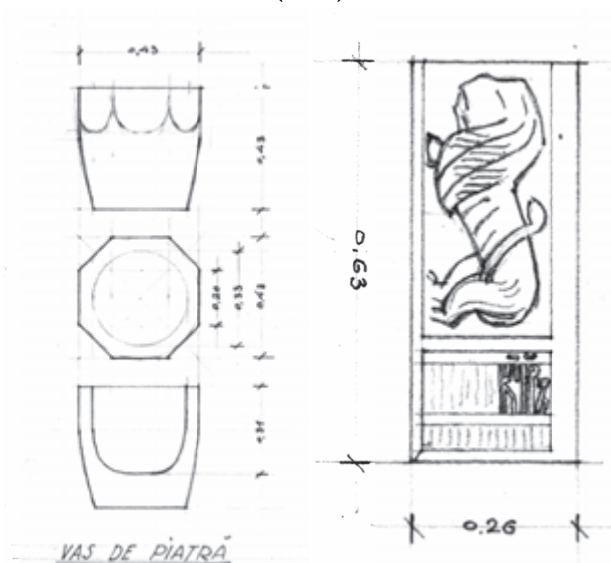

Fig. 12. Vas decorativ din piatră, leul heraldic al familiei Sturza și fragment de inscripție în limba slavonă.

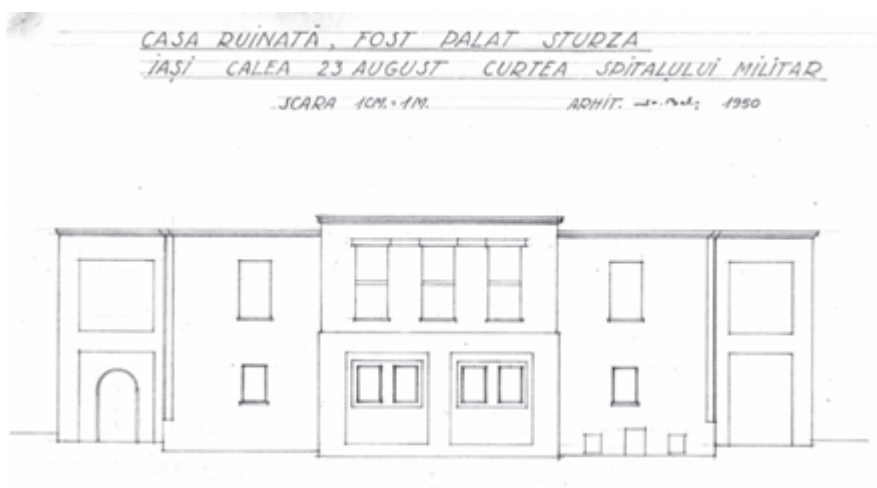

Fig. 13. Palatul Sturza, fațada laterală (sud), dinspre Bd. Copou (Arhiva INP)

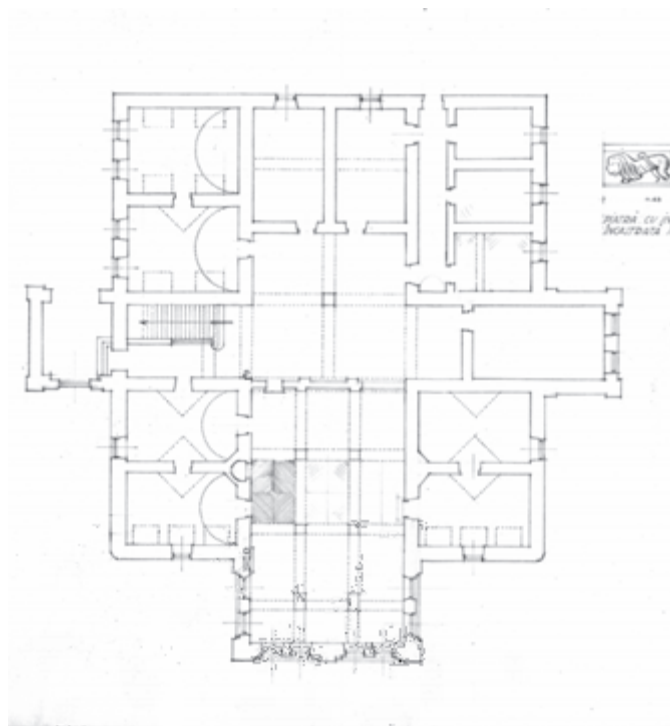

Fig. 14. Planul parterului, cu indicarea încăperilor boltite (Arhiva INP)

Fig. 17. Pavilionul de vară din livada Palatului Sturdza (c. 1935)

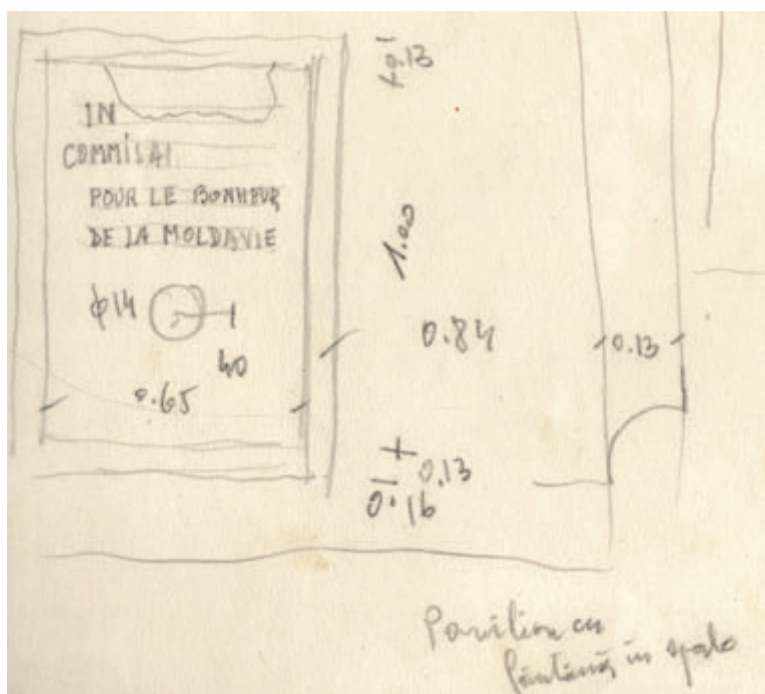

Fig. 18. Inscripție în limba franceză pe peretele Pavilionului de vară (1950)
(fragment de cișmea ?)

III. Casa Mavrocordat de la Copou – Arestarea revoluționarilor

La rugămintea logofătului Costache Sturdza ca mulțimea să părăsească incinta casei sale, „păstrătorii *Actului cu dorințele naționale* anunțară că actul s-a încredințat D-lui A. Mavrocordat, unde va putea să meargă oricine să subscrie și că acolo va veni și deputațiunea de la domn cu rezultatul”⁵¹. Există personaje omonime în epocă, dar proprietarul acestei case era Alecu Mavrocordat, cel poreclit „Ursul”⁵², așa cum precizează una dintre „scrisorile” lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri.

„Casa lui A. Mavrocordat era situată la o extremitate a capitalei, aproape de bariera Copoului. Era o casă mică, cu un singur etagiu și cu fața la uliță”⁵³. Mica curte din fața casei și ulița erau plină de popor⁵⁴. „La casa Mavrocordat predomină părerea de a merge toți a doua zi la Mitropolie, de a pune în frunte pe Mitropolit și, trăgându-se clopotele, să se meargă la Palat pentru a cere dorințele naționale. Această socotință a fost adusă la cunoștința mulțimii ce inunda casa, curtea și ulița, spre a se risipi”. În timpul evenimentelor s-au remarcat cneazul Moruzi, Alexandru I. Cuza (viitorul domnitor, rănit la picior) și Vasilică Ghica. Proprietarul casei, Alecu Mavrocordat, s-a manifestat destul de discret, în ciuda firii sale îndărătnice și hotărâte.

Vasilică Ghica ieși în *pragul scării* și în ciuda a ceea ce se vorbise în casă, ținu o harangă în limbajul următor: „ – *Fraților, tiranul care șede pe scaunul domniei nu vrea să asculte de glasul poporului. Dorințele naționale, rostite cu atâta duh de pace, iscălite de mitropolitul și de toată floarea țării, el le respinge și încă ne amenință. Dar voi știți, fraților, că glasul norodului este glasul lui Dumnezeu. Prin urmare, ceea ce voiește țara și Dumnezeu o încuviințează. Nu e dară de făcut decât să ne dăm mâna cu toții și să sfărâmăm hidra cu șapte capete, care ne chinuiește de 14 ani. Noi cu toții am hotărât și am găsit cu cale ca mâine dimineață să mergem cu mic*

⁵¹ G. Sion, *Din anul 1848*, p. 164

⁵² Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, București, Editura Minerva, 1976 (în scrisoarea din finalul volumului, intitulată „Nicu Bălcescu”).

⁵³ G. Sion, *Din anul 1848*, p.164.

⁵⁴ *Ibidem*, p.165.

cu mare, cu tânăr cu bătrân, cu orice arme vom avea prin casele noastre, la Mitropolie; să-l luăm pe mitropolit înaintea noastră, cu icoanele și cu prapurele, și să mergem la palat. Soldații nu vor cuteza să dea cu armele lor în icoana Maicii Domnului, în capul Bisericei, în floarea boierimei și în fruntea norodului. Așadar, mergeți fiecare pe acasă și vă pregătiți în liniște. La arme, fraților, la arme!”⁵⁵. Apoi lumea se împrăștie și însuși tribunul demagog se făcu nevăzut.

Chiar după ce au aflat că vin soldații, vreo 20 de tineri au decis să stea pe loc. Unii mai curajoși au formulat chiar ideea de a respinge pe soldați cu armele, dacă aceștia vor intenționa să violeze domiciliul. „A. Mavrocordat poseda, într-adevăr, un arsenal de arme de lux; avea poate vreo 40 de focuri, puști și pistoale, cu care niște brațe iuți și sigure ar fi putut doborî vreo sută de oameni. Majoritatea însă găsi mai prudent ca să evite o măsură atât de temerară”⁵⁶; se putea produce vreo tulburare peste noapte și vagabonzii să dea foc orașului și să se puie pe prădăciuni. „Așadar se deteră la o parte armele de foc și tinerii, punându-se a fuma țigări, așteptau deznodământul comediei. Cei arestați aici și trimiși apoi în surghiun erau potrivit lui C. Sion, 13 tineri: Manolachi Epureanu, Alecu Cuza, Alecu Romalo, Ioan Cuza, trei frați Rosetti, Zaharia Moldovanu, Nicu Catargiu, D. Filipescu și Alecu Moruzi (pictorul)⁵⁷. Anticipând un asemenea deznodământ, gazda revoluționarilor, Alecu Mavrocordat a avut grijă de a trimite la o persoană de încredere „Actul original al dorințelor naționale”⁵⁸.

*

Deși casa Mavrocordat a jucat un rol important în cadrul evenimentelor de la 1848, înfățișarea acesteia nu a fost immortalizată în vreo litografie de epocă. Nici cărțile poștale apărute după 1900 nu reproduc această clădire relativ modestă. Muzeul de Istorie a Moldovei, amenajat pe la 1971, a recurs la o reconstituire artistică a casei Mavrocordat, operă de imaginație, prin tabloul pictat de P. Vedenivschi. Totuși, casa de la Copou care a fost scena acestui final

⁵⁵ *Ibidem*, p.166.

⁵⁶ *Ibidem*, p.167.

⁵⁷ G. Sion, *Din anul 1848*, p. 175.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 167.

dramatic a existat încă, multă vreme, în peisajul fostei capitale. Clădirea a trecut prin mâinile a mai mulți proprietari, care i-au adus diverse transformări, înainte de a dispărea cu totul. În *Planul orașului Iași de la 1857* (Fr. Peytavin), la această adresă se află casa „logof. J. Ghika”.

La începutul secolului XX fosta casă a lui Alecu Mavrocordat, din Despărțitura I, str. Carol I nr. 18, se afla în proprietatea Eufrosinei Casimir⁵⁹. La această dată, era o casă veche ce dădea semne de șubrezeală; deci, casa de la 1848 nu suferise mari transformări. La 16 iunie 1905, inginerul J. Vignali cerea autorizație de la Primărie, pentru a face lucrări de consolidare a fundației⁶⁰. Pe verso, N. Cugler, inginerul șef al Primăriei, arăta că imobilul este mult retras de la stradă, așa că nu ridica probleme de aliniament. Potrivit lui, „se va consolida prin suboperă fundamentul casei, în punctele în care s-au produs tasările”. La 29 martie 1908, Eufrosina Casimir cerea autorizație pentru a efectua lucrări de întreținere asupra casei. Urmău a se reface tencuielile interioare și exterioare, vopsirea ușilor și ferestrelor (stoleriilor), înlocuirea tablelor uzate la acoperiș, precum și repararea ulucelor⁶¹. Proprietara solicita autorizație pentru aceleași categorii de lucrări și la 26 iunie 1910; probabil că, din diverse motive, acestea nu au putut să fie efectuate, la termenul anterior⁶².

Monumentul și-a schimbat mult înfățișarea odată cu noul proprietar, Dr. Socrat Lalu. La 14 februarie 1914, acesta solicita autorizație pentru ample lucrări asupra imobilului: reparații generale și adăugare de camere; înălțarea pereților din față, cu reamenajarea ferestrelor; introducerea de pereți despărțitori între camere; repararea tencuielilor interioare și exterioare; amenajarea terasei din fața casei prin construirea unei balustrade⁶³. În dosarul imobilului este inclus un dosar privitor la *Repararea radicală a casei din str. Carol nr. 18 Iași*, proprietatea Dr. Socrat Lalu, întocmit de firma arhitectului Ioan Fonescu din București. Câteva schițe anexate la dosar redau noua înfățișare a casei. Următorul proprietar, Dr. N. Apotecher, amintit din anul 1927, nu am

⁵⁹ DJANI, Primăria Iași, Dosare imobile, 26/18.

⁶⁰ DJANI, Primăria Iași, Dosare imobile, 26/18, f. 1.

⁶¹ DJANI, Primăria Iași, Dosare imobile, 26/18, f. 2, 3 (autorizația).

⁶² DJANI, Primăria Iași, Dosare imobile, 26/18, f. 5.

⁶³ DJANI, Primăria Iași, Dosare imobile, 26/18, f. 2, f. 9.

mai efectuat modificări asupra imobilului, fiind preocupat mai ales cu refacerea grilajului și a anexelor gospodărești⁶⁴.

Schițele în ozalid anexate la dosarul imobilului necesită o examinare mai atentă. Este adevărat că fațadele, ornamentele exterioare ale clădirii, sunt cele de după 1914, neavând legătură cu monumentul vechi; amplasamentul, dimensiunile imobilului lăcașurile ferestrelor însă, au rămas. O privire asupra planului care înfățișează structura interioară a casei, permite detașarea părții vechi, dinspre fațadă, de încăperile adăugate ulterior. Prima casă de aici era una simplă. Cu dimensiunile de 13, 40 x 7,50. În această formă avea un hol central cu lățimea de 2, 40 m, flancat de două camere simetrice, aproape egale.

Mai însemnată, pentru evenimentele de la 1848, este camera din vale, care și-a păstrat funcționalitatea de salon și în secolul XX. În schiță este vorba despre o încăpere cu dimensiunile 7, 50 x 5, 00 m, ce avea două ferestre spre Bd. Carol I. Pe planșa în ozalid se poate observa însă că peretele dinspre hol este mai subțire și marcat cu roșu, ceea ce înseamnă că era o despărțitură introdusă atunci, la 1914. Pentru reconstituirea istorică, ar trebui să adăugăm salonului și spațiul holului, rezultând o încăpere pătrată, mult mai spațioasă, de 7,50x 5,50 m, cu trei deschideri spre Bd. Carol I și un spre Teatrul cel Mare (de pe locul Universității de mai târziu). În această încăpere așteptau cei 20 revoluționari, fumând trabuce, cântând la clavier și făcând planuri temerare. Clădirea nu era una cu parter înalt, aflată deasupra unei pivnițe. Terasa din fața casei era înălțată doar cu vreo patru trepte deasupra solului (cca. 80 cm), precum în pictura lui P. Vedenivski. Ceea ce putem descifra în aceste planuri de arhivă târzii este structura casei logofătului Ghika de la 1857. Este aceasta echivalentă cu casa Al. Mavrocordat de la 1848. Există un element care poate pune sub semnul întrebării această identitate: casa Mavrocordat era mult retrasă de la stradă, având în față o curte sau o „bătătură” în fața căreia s-a adunat mulțimea în zilele revoluției. Casa logofătului Ghika poate fi un alt imobil, deoarece pe Planul orașului Iași de la 1857 aceasta este amplasată foarte aproape de aliniamentul străzii Copou (Bd. Carol I). A fost construită aici o altă

⁶⁴ DJANI, Primăria Iași, Dosare imobile, 26/18, f. 10.

clădire între anii 1848-1857, sau parte din vechea curte s-a pierdut prin lărgirea semnificativă a Bd. Carol I?

Casa a fost demolată la o dată neprecizată, probabil în urma cutremurului din 1940 sau a războiului. Pe locul ei a fost amplasată, la 1968, următoarea inscripție: „Pe acest loc, în casele Mavrocordat, au fost arestați, la 29 martie/10 aprilie 1848, conducători ai mișcării revoluționare din Moldova”. Deși clădirea a dispărut, un „spirit al locului” a rămas: revolta din 1987 a studenților a început de aici, de „la Balenă”, un bazin de beton având această formă, situat în imediata apropiere.

Fig. 19. Casa C. Sturdza și casa Al. Mavrocordat (log. J. Ghika) de la Copou
Pe Planul orașului Iași de la 1857

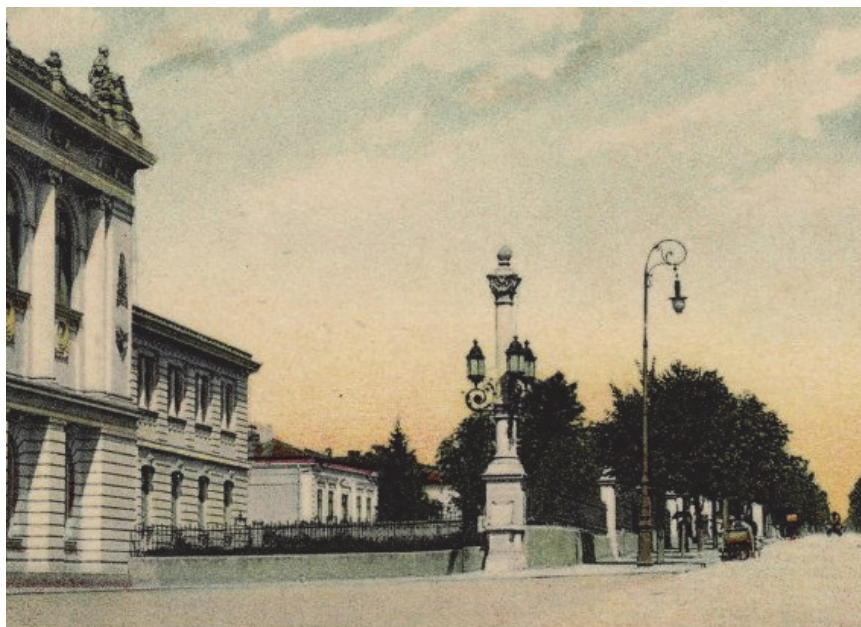

Fig. 20. Casa Casimir-Lalu (fostă Mavrocordat-Ghica)

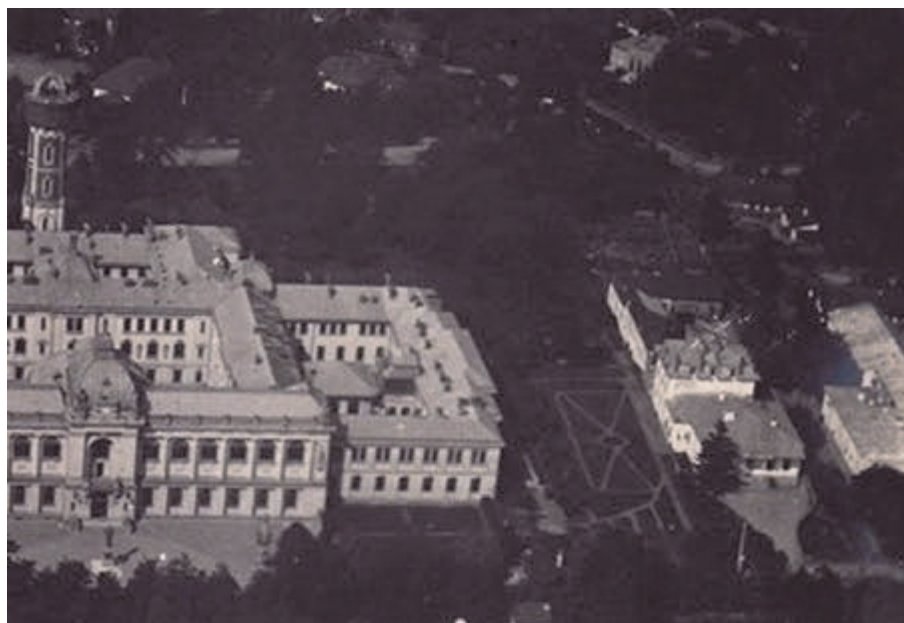

Fig. 21. Fosta casă Mavrocordat, mai sus de Universitate

Fig. 22. Placa comemorativă a Revoluției de la 1848 pusă la 1968 în Complexul Studențesc „Pușkin” (Titu Maiorescu)

**Fig. 23. Revoluționarii de la 1848 în fața casei lui Alecu Mavrocordat de la Copou
Muzeul de Istorie a Moldovei-Iași (pictor P. Vedenivski)**

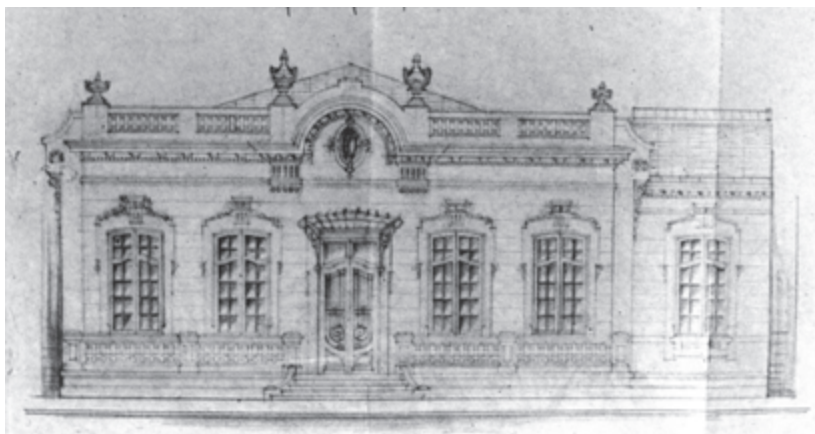

Fig. 24. Casa E. Casimir/ Socrat Lălu, fațada de la 1914

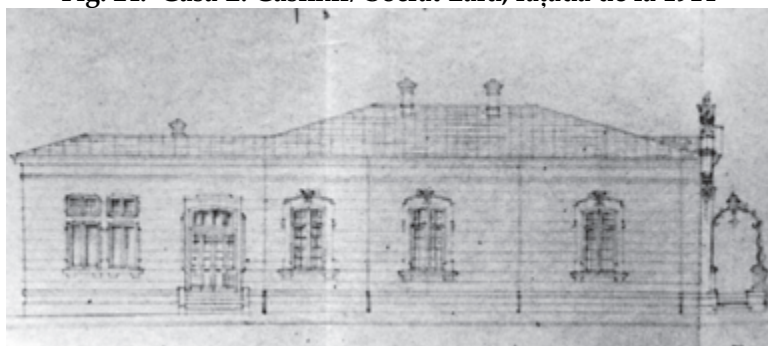

Fig. 25. Casa E. Casimir/ Socrat Lălu, fațadă laterală (1914)

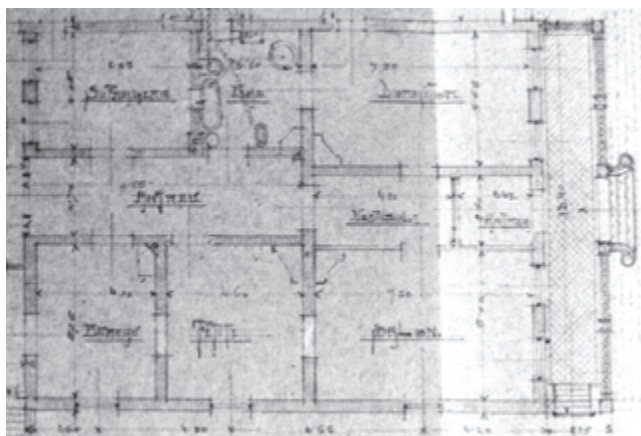

Fig. 26. Planul casei E. Casimir/Socrat Lălu, detaliu (1914)
în care poate fi surprinsă structura casei vechi

**The houses of the 1848 Revolution in Iași.
The St. Petersburg hotel. The Sturdza house. The Mavrocordat house**

Abstract

The important moments of the national history are embedded in the public consciousness through the conservation of buildings connected to them or through the building of evocative monuments. Thus, old houses become “places of memory”, support for the annual remembrance rituals of deeds and values of the past, considered still of being of interest. *The list of historical monuments* shows that in the old capital of Moldavia none of the buildings that represented the scene of the 1848 revolution has been preserved. Earthquakes, war or simply city systematization projects led to the disappearance from the cityscape of Iași of all three buildings where the moments of 1848 revolution took place: *the St. Petersburg Hotel, the Palace of chancellor Costache Ghica and the house of foreign minister Alecu Mavrocordat*. An attempt of recovery of these memories, at least at the level of documents, is necessary and welcome, both from the perspective of the historical memory and from the one of community memory. Passing from the abstract history to the concrete framework where took place the events of 1848 is also a museographic perspective, usually based on vestiges, authentic images and epoch plans for the localization and evocation of events.

Keywords: *1848 Revolution, monuments, the St. Petersburg Hotel, the C. Sturdza House, the Al. Mavrocordat House.*